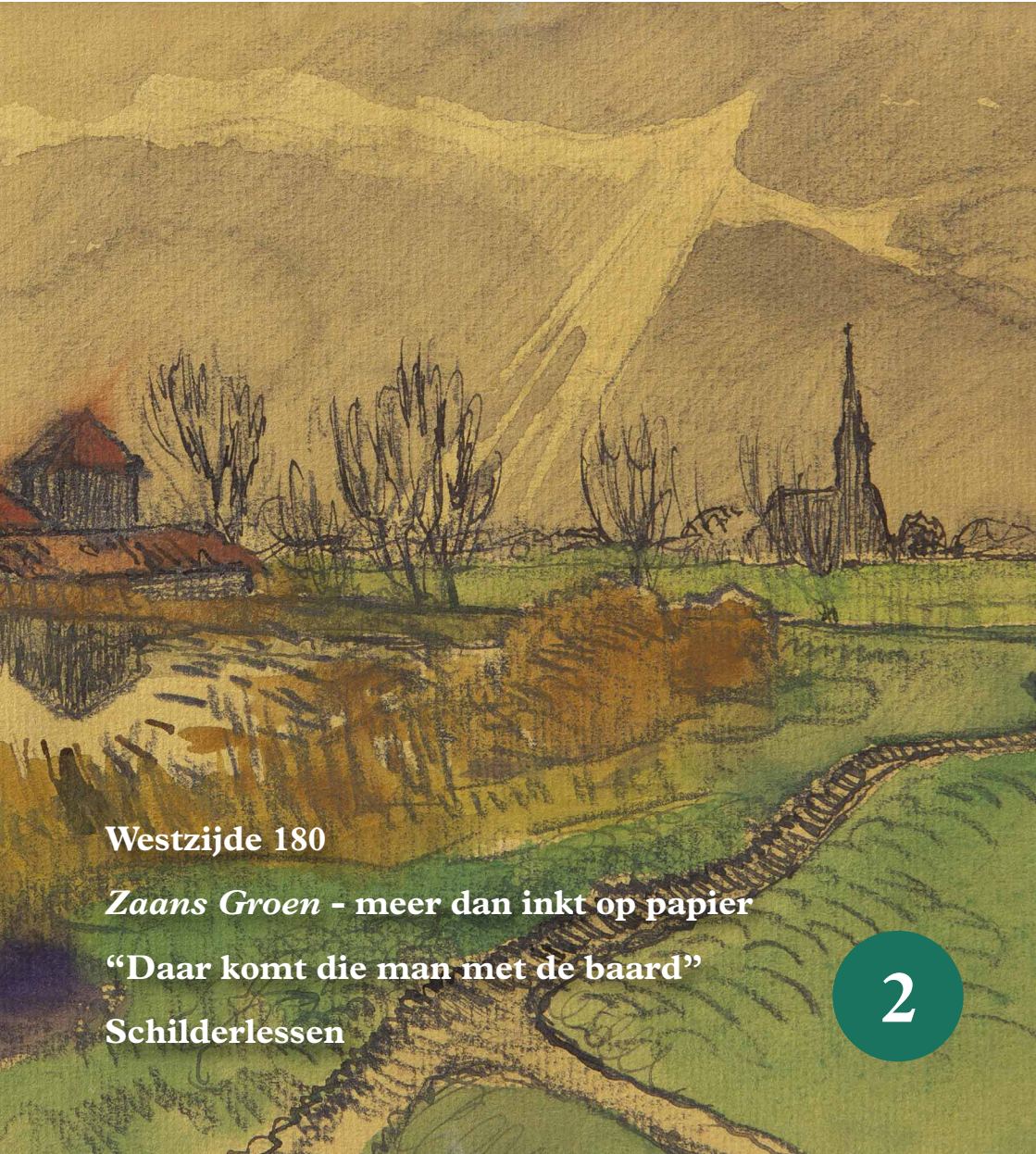

Willem Jansen

BULLETIN

Westzijde 180

Zaans Groen - meer dan inkt op papier

“Daar komt die man met de baard”

Schilderlessen

2

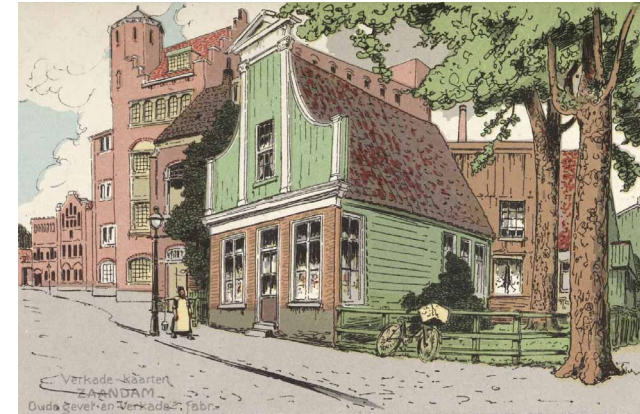
Willem Jansen, Westzijde, 1945

Westzijde 180

Een prachtige aquarel van Willem Jansen. We zien een karakteristiek Zaanse winkelpand, indertijd vlakbij de Verkadefabriek in de Westzijde. Kees Koeman deelt een jeugdherinnering aan deze plek:

Mijn opa, Cornelis Koeman, werd geboren in Edam, geen wonder dus dat hij alles met kaas te maken had; een groot deel van zijn leven handelde hij erin. Kaas speelde ook een belangrijke rol in het assortiment dat hij verkocht in zijn kruidenierswinkel gelegen aan de Westzijde in Zaandam, afgebeeld op deze aquarel. Zijn favoriete kaas was de ronde bolvormige kaas uit Edam, kort genoemd “Edammertje”. Opa had een kaasopslag aan de Oostzijde. De edammertjes lagen daar mannetje aan mannetje naast elkaar in lange rijen te rijpen, stellingen vol.

Op een dag ging ik na school bij opa langs. Bij het openen van de deur kwam de kaaslucht me al tegemoet. Ik vroeg: “Weegt zo’n kaas zwaar?”, waarop opa een kaasje van de plank pakte en onder de roep “vang maar” het kaasje naar me toe gooide. Ik schrok me wild maar ving hem toch op. Het kaasje was zo licht als een veertje. Ik keek geschrokken maar vooral stom verbaasd. Opa zei: “Leeg gegeten, door de muizen.” Hij draaide de kaas om en onderin zag ik een klein rond gaatje. “De muizen zijn slim, ze beperken zich tot één kaas, hollen

Verkadekaarten, Zaandam, Verkade's Fabrieken aan de Zaankant/kruidenierswinkel Koeman later Verkade Zaandam

die uit, totdat alleen de korst over is. Dan gaan ze over op de volgende kaas, zo wordt de diefstal niet zo snel ontdekt.”

De kruidenierswinkel aan de Westzijde was gevestigd in een fraai Zaanse pand met een bijzondere gevel, zoals te zien is op de aquarel, geschilderd door de Zaanse kunstschilder Willem Jansen. Dit fraaie kunstwerk werd door hem geschilderd in 1945 in opdracht van mijn vader (Freek Koeman 1905-1982) naar een ingekleurde foto van het pand. Er waren kennelijk geen bruikbare foto's.

De gevel is typisch Zaanse, stijlvol, niet overdadig geornamenteerd, robuust met de twee verticalen die een op een tempel gelijkende kap dragen. De houten gevel vanzelfsprekend geschilderd in de bekende Zaanse kleuren groen en wit. De onderbouw is uitgevoerd in gemetseld baksteen. Achter de winkel bevinden zich het magazijn en de woning, beiden opgetrokken in hout, vanzelfsprekend ook geschilderd in Zaanse groen.

Mijn vader woonde een groot deel van zijn jeugd in dit huis. Al op jonge leeftijd werd hij

door mijn grootvader als hulp ingezet in de kruidenierszaak, dit voor zover de school dit toeliet.

Hij hielp in de winkel, bediende de klanten, woog allerlei waren af, leerde heel goed hoofdrekenen, haalde de boekjes met bestellingen op en bracht de artikelen met de bakfiets rond. Hij leerde op deze manier het kruideniersvak goed kennen. Geen wonder dat hij in dienst trad bij Verkade, later bij de andere Zaanse grootgrutter Simon de Wit.

Dit pand werd later gesloopt. Op de vrijgekomen grond werd een uitbreiding van de Verkade fabriek gebouwd.

Hier heb ik als student geneeskunde in 1956 gewerkt op de chocoladeafdeling om wat bij te verdienen.

Voor mij kwam op een bijzondere manier de cirkel rond: Mijn grootvader, mijn vader en ikzelf hebben alle drie op dit stukje Zaanse grond gewerkt.

Zomer 2024

C.F.W. Koeman

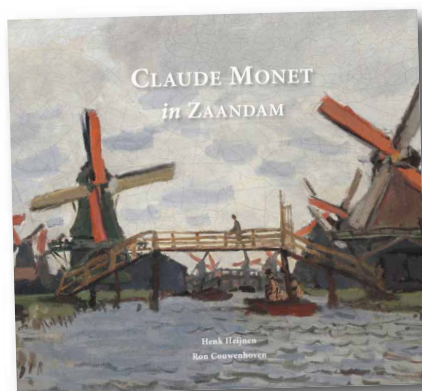
Monet en Japan

Het kroonjuweel is weer terug in het Zaan Museum. Na een reis door Japan was het schilderij *De Voorzaan en de Westerhem* van Claude Monet begin juni weer terug op zijn vertrouwde plek in de Zaanstreek. Samen met zestig andere Monets was het te zien tijdens twee tentoonstellingen in het land van de reizende zon. Ter gelegenheid van de terugkomst ging conservator en kunsthistoricus Henk Heijnen in een boeiende lezing dieper in op de relatie tussen de Zaanse schilderijen van Monet en de Japanse prentkunst. Net als veel van zijn tijdgenoten verzamelde Monet deze prenten. De ogenschijnlijke eenvoud, het ontbreken van een grootse gebeurtenis, het weglaten van de schaduw (zoals onder meer in het *Westerhem* schilderij van het museum) en de afwezigheid van lineair perspectief spraken hem

aan. Die Japanse weergave van het vlietende leven maakte Monet duidelijk hoe het veranderende licht bepalend is voor het schilderen. En dit kan worden teruggezien in zijn Zaanse schilderijen. Het is een van de redenen waarom Monet van Zaandam schreef dat hij er wel een leven lang kon schilderen. Helaas deed hij dat niet; na vier maanden vertrok het gezin via Amsterdam terug naar Parijs.

Opmerkelijk is overigens dat later Willem Jansen voor het decoreren van het lampenkapje in zijn bekende stillevens met een rood lampje ook motieven toepast van een geisha of Japanse kraanvogel.

Het standaardwerk *Claude Monet in Zaandam* kan worden verkregen via uitgeverij noord-holland.nl, Galerie Staphorsius in Westzaan of uw reguliere boekhandel.

Zaans Groen - meer dan inkt op papier

In april 1945 ontvangt Chris Jansen een briefje van Klaas Woudt, die dan 21 jaar oud is en in de zomer van 1944 zijn opleiding aan de Grafische School in Amsterdam afrondt. Zijn vader Piet geeft dan al vele jaren, samen met zijn broer Jan, leiding aan Heijnes & Schipper, een drukkerij aan de Lagedijk 158 in Zaandijk waarvan de geschiedenis al teruggaat tot 1821. Elk vrij uurtje buiten de schooltijden brengt Klaas bij vader door in de drukkerij, druk experimenterend met letters en teksten.

Klaas Woudt met het degelpersje waarop hij in 1944-1945 rijmprenten, boekjes en het tijdschrift *Zaans Groen* drukte. Een foto is toen niet gemaakt. Deze is uit de jaren 1970

Waarde Chris Jansen,

Het is alweer een maand – of maanden? – dat ik de lithografische steen naar u toe bracht, ter illustratie van Zaans Groen. Ik was echter nog steeds niet in de gelegenheid naar Westzaan te komen. Nu kom ik echter zeer binnenkort de steen halen. Een nieuwe steen (als u dat wenst!) kunt u daarna weer krijgen. Ik zal dan zorgen dat deze nieuwe steen geschikt is om met vetkrijt op te tekenen.

Er is nog iets. Zondag 8 april houden enkele medewerkers van Zaans Groen (R.H van Rossem, Gerrit Woudt, Arie Roos, Truus Kramer, Ties Stuurman en misschien ook Gerrit de Jong) een kleine tentoonstelling van grafisch werk ten huize van mej. Aten, Westzijde Zaandam. Zou u in principe bereid zijn hier wat grafisch werk te laten zien. Het begrip “grafisch” nemen wij overigens nogal ruim ditmaal, potlood- en pentekeningen, zelfs aquarellen kunnen worden ingestuurd. Ik kom dezer dagen nog wel even naar Westzaan en haal dan ook de steen.

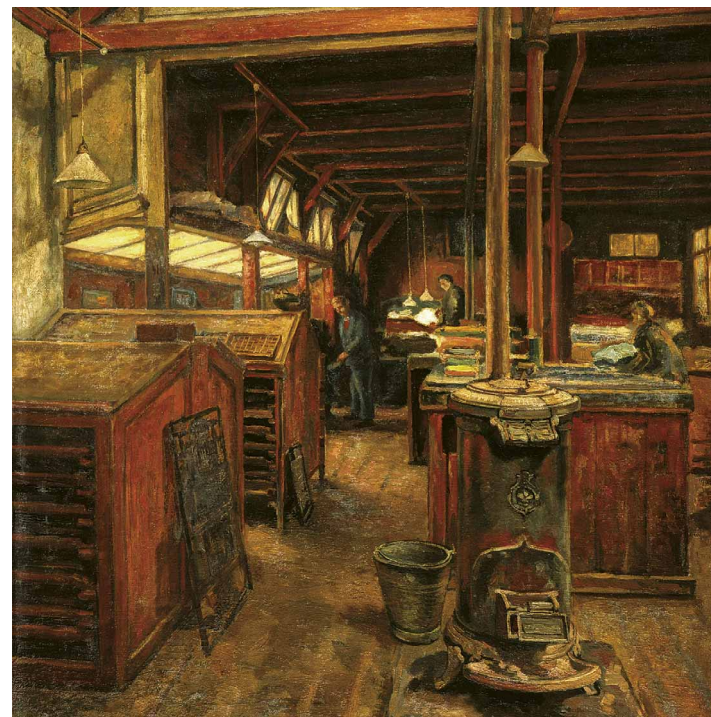
Met vriendelijke groeten,

Uw Klaas Woudt.

Vader Willem zal Chris zeker hebben geholpen om de strekking van de brief te duiden. De loodzware steen was mogelijk al enige maanden eerder bij de Jansens thuis in Westzaan afgeleverd. Bedoeld om het tijdschrift *Zaans Groen* met ook een litho van een tekening van Chris te illustreren. In geen van de vier edities echter die verschenen is zo'n illustratie van hem terug te vinden. Zou vader Willem hier de hand in hebben gehad? Het tijdschrift verschijnt tijdens de oorlog en is clandestien. En het gezin Jansen bood in die tijd ook onderdak aan twee onderduikers. Zal Chris van zijn vader te horen hebben gekregen niet mee te doen om geen onnodige risico's te lopen?

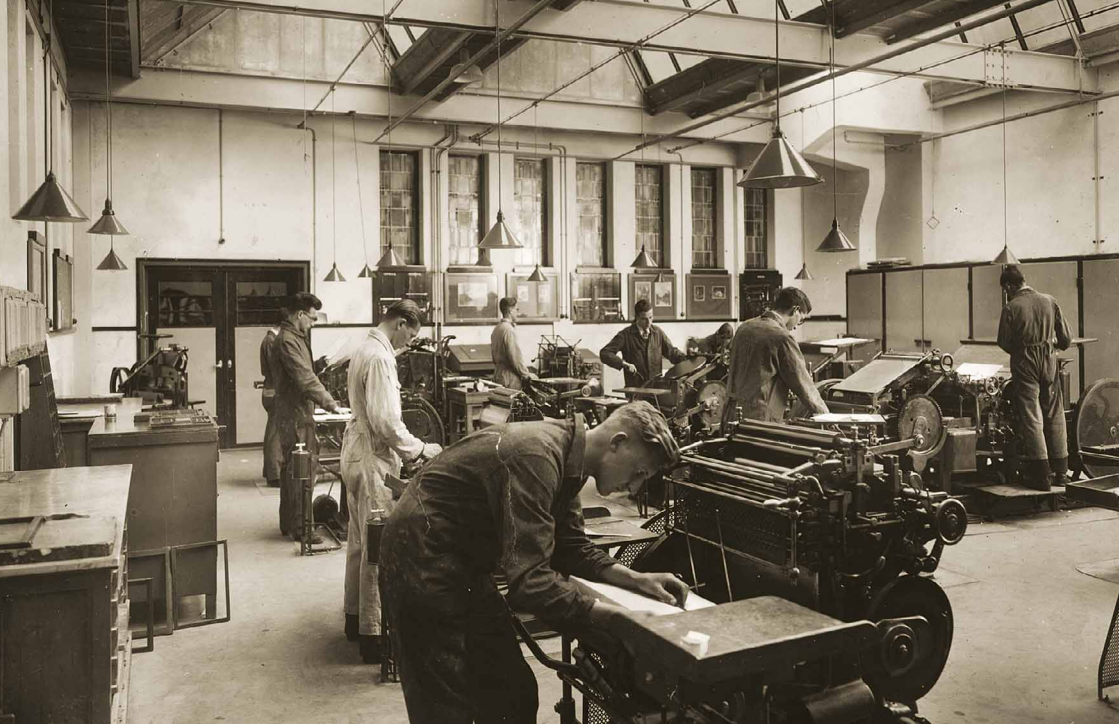
Een aantal streekgenoten werkt wel mee. Sommigen onder een pseudoniem en anderen leveren bijdragen vanuit hun onderduikadres. En risico's had het zeker; de bezetter heeft hier geen toestemming voor gegeven en ook de rol van de ingestelde Kultuurkamer wordt gepasseerd.

Terug naar een aantal maanden eerder, het is Kerstmis 1944. Een periode waarin zich in het verloop van de oorlog dramatische ontwikkelingen voordoen. De bezetter voert op grote schaal razzia's uit en pakken vele duizenden mannen en jongens op die naar Duitsland worden weggevoerd. Tallozen proberen zich hieraan te onttrekken en duiken onder. Zo ook Klaas, die een schuilplek

Drukkerij Heijnis Tsz. rond 1930. Olieverfschilderij van Gerrit N. Woudt, zoon van Jan. De broers Jan en Piet Woudt leidden in die tijd het bedrijf. Jan woonde met zijn gezin naast de drukkerij annex boekwinkel

Klaas nog op de Grafische School - voordat Zaans Groen werd uitgebracht

inricht boven de drukkerij van zijn vader. Tegelijkertijd wordt de voedselsituatie uiterst precair. Vooral in de grote steden in de Randstad wordt honger geleden. Gas en elektriciteit is er niet. Velen sterven door gebrek aan voedsel en medicijnen. Klaas en ook zijn vader gaan regelmatig met de transportfiets van de drukkerij Noord-Holland in op voedseltocht. Klaas maakt deze tocht ook wel varende met zijn zeilboot.

In deze inktzwarte periode verschijnt voor het eerst *Zaans Groen*, als literair en cultureel tijdschrift. Het idee dit blad uit te geven was in het najaar van 1944 opgekomen bij Klaas en zijn zus Martine.

Beiden willen zich inzetten het cultureel gebeuren nieuw leven in te blazen en tot een Zaanse culturele kring te komen, waar in de beslotenheid van een huiskamer of atelier le-

zingen, concerten en tentoonstellingen plaatsvinden. En dat dus met een eigen tijdschrift.

Broer en zus gaan met grote voortvarendheid te werk, en per fiets wordt de Zaanstreek doorkruist en wordt een groep van zo'n twintig enthousiaste jonge schrijvers, dichters en andere kunstbeoefenaars bijeengebracht die bijdragen zullen leveren aan het tijdschrift. Naast uiteraard broer en zus Woudt zijn dit onder meer Aart Roos, Ru van Rossem, Ties Stuurman, Gerrit Woudt, Willem Pieter Groot en Truus Kramer. Ook de Zaandammer Marcus Bakker, later bekend om zijn rol bij de Communistische Partij Nederland, levert een bijdrage.

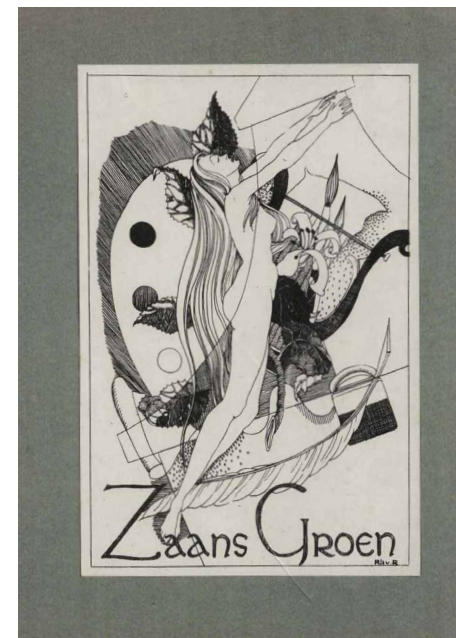
Het gezin Woudt woont dan aan de Plataanlaan, ook in Zaandijk, op loopafstand van de drukkerij. Na vele jaren sparen kan daar het

vrijstaande woonhuis nog net voor het uitbreken van de oorlog worden gebouwd. Toen kon echter niet worden bevroed dat het er niet erg lang zal staan. In oktober 1944 besluit de bezetter bij wijze van represaillemaatregel (het verzet had een spoorlijn in de buurt van Zaandijk gesaboteerd) het woonhuis op te blazen. Het gezin wordt een uur gegund om het te ontruimen; sommige Duitsers zijn niet te beroerd om hierbij een handje te helpen. Tegelijkertijd wordt door anderen de explosieve lading in de kelder geplaatst. Na de ontsteking komt met een geweldige dreun het dak omhoog en stort met de muren mee omlaag. Een grote grijze stofwolk trekt omhoog. Een puinhoop is wat resteert. Een rijtje naastgelegen woningen is dan inmiddels ook al in brand gestoken. Het is de Zaandijker brandweer verboden te blussen. Het gezin betreft een woonruimte naast de drukkerij. Klaas keert weer terug naar zijn onderduikplek boven de drukkerij.

Zaans Groen

De naam voor het blad wordt bedacht door de tekenares Ties Stuurman, die hierbij vooral geïnspireerd wordt door het feit dat de meeste deelnemers aan het nieuwe tijdschrift debutanten zijn, en dit natuurlijk verder ook met een knipoog naar de traditionele kleur van de Zaanse huizen.

Het plan is maandelijks te verschijnen en het drukken gebeurt in de drukkerij van vader Woudt. Die vindt alles best, als de naam van de drukkerij maar niet wordt vermeld. Meewerken aan een clandestiene uitgave kan zo maar de sluiting van de drukkerij betekenen. Of erger. De naam van de drukkerij van

Omslag *Zaans Groen*

Gerrit N. Woudt, De drie kinderen van Piet Woudt: Mart, Klaas en Jaap, tekening in kleurpotlood, 1943

Zaans Groen wordt verzonnen als *d'Oude Zoutkeet*. Deelnemers kunnen ervoor kiezen onder eigen naam of onder pseudoniem te publiceren. Er wordt een abonneewerving verspreid, waarin de uitgave van het blad wordt aangekondigd en schrijft de redactie:

Eind December zal het eerste nummer verschijnen van het onlangs opgerichte maandblad voor en door Zaanse jongeren:

Wij zijn er van overtuigd dat er voor dit tijdschrift, dat tot ondertitel heeft: "litterair-cultureel maandblad voor jongeren en debutanten", bijzonder veel belangstelling bestaat. Wij nemen aan dat ook U zich voor "Zaans Groen" interesseert en willen U wijzen op de mogelijkheid abonnee te worden. Door de beperkte opslag staat deze mogelijkheid echter niet lang open. De prijs van het kwartaal-abonnement bedraagt f 3.-, waarvan f 1.- vooruit betaald dient te worden.

De inhoud van het blad zal bestaan uit gedichten, proza en artikelen over muziek en beeldende kunsten; vele illustraties zullen de tekst verluchten. Door onderstaande strook ingevuld op te zenden aan de redactiesecretaresse, Mart Woudt, Lagedijk 160, Zaandijk, verzekert U zich van toezending van "Zaans Groen". Een gulden als vooruitbetaling moet bij Uw opgave worden ingesloten.

En dit is een groot succes. De abonnees stromen binnen; binnen de kortste keren raakt de oplage uitverkocht.

Het tijdschrift wordt door Klaas gedrukt op een gietijzeren, met de voet aangedreven, pers die in een vergeten hoek van de drukkerij staat. Vaak is het er steenkoud. Electriche

Gerrit N. Woudt, Portret Klaas Woudt

sche verlichting is er niet meer en wordt er gewerkt bij het heldere licht van carbidlampen. De drukkerij heeft nog een aantal zetkasten met loden letters en wordt de tekst letter voor letter met de hand gezet en blad na blad afgedrukt. De eerste aflevering – met dertig pagina's in een oplage van 250 betekende duizenden en duizenden afdrucken. Een op zolder verstopte voorraad papier komt goed van pas.

Van het vroege licht tot het donker breidt Klaas met de loden letters de woorden, pagina na pagina, op papier. Er zullen uiteindelijk vier edities verschijnen, vol gedichten, proza, essays en beschouwingen, rijk geïllustreerd met litho's en tekeningen.

Van nummer een drukt Klaas er dus 250. Er was zoveel vraag naar, dat het volgende nummer een oplage van 400 heeft. Dat was het maximaal haalbare met de bij elkaar gesprokkelde papiervoorraad. De stenen voor

KERSTMIS 1944

Nu is het weer de tijd,
dat men het onvolprezen,
het Kerstekind verbeidt,
dat broos en heilig wezen.

O Kerstekind, aanschouw
hen die uw naamfeest vieren,
ze zijn zoo ruw, zoo rauw,
zoo wreed als wilde dieren.

Ze hebben heel het jaar
uw beeld verminkt, vernield,
zie thans hun vroom gebaar
als ze zijn neergeknield.

Hun handen zijn nog rood
van het vergoten bloed
dier duizenden, gedood,
onschuldig, jong en goed.

Aanschouw die wilde dieren
o, heilig Kerstekind,
die thans uw naamfeest vieren,
versteend, verhard, verblind...

W. P. GROOT.

ZIE, WIJZEN UIT HET OOSTEN KWAMEN...

*De Heerbaan stremt het oude slob,
Waar vinden wij de houten krib*

*Van Hem, die in de duisternis
Door onze hand gekruisigd is?*

*Het donker valt om Bethlehem,
Zacht schreit een verre Kinderstem.*

JAN ZONDERLAND.

KERSTMIS '44

*De stal zal wel verlaten zijn,
Ze sloegen alles kort en klein.
Waar zullen wij ons Kindekijn
Nu gaan vereeren?*

*We hooren kinderen van pijn
Zacht als verloren lammeren schrei'n,
Waar zal de krib gebleven zijn?
Hier is ons goud, de myrrhe.*

*De stal zal wel verlaten zijn,
Want het onschuldig Kindekijn
Stort ons zijn bloed, de donk're wijn
Tot het verbond des Heeren.*

JAN ZONDERLAND.

6

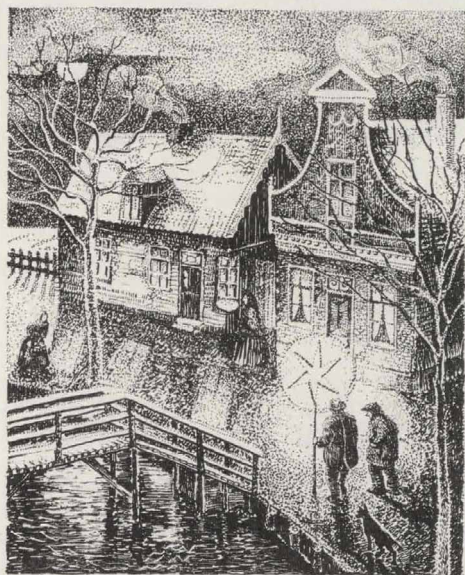
de litho's van de illustrators haalt Klaas lopend met de fiets op, ze zijn zoals opgemerkt loodzwaar. De steen op de bagagedrager laat de fiets steigeren, er mee fietsen gaat niet. Het is een enorme klus om alles onder moeilijke omstandigheden voor elkaar te krijgen. Dag en nacht wordt aan het tijdschrift gewerkt. Het drukwerk is er dan ook naar; de

illustraties worden handmatig erin geplakt en de pagina's worden door twee gaatjes, met een allegaartje aan touwtjes en veters aan elkaar gebonden. Het binden alleen al was dagen werk. Later zal *Zaans Groen* dan ook in een catalogus van een expositie van clandestiene uitgaven worden omschreven als het mooiste clandestiene tijdschrift.

De Zaankanters doen na de oorlog nog korte tijd mee met een initiatief van verschillende clandestiene uitgaven om tot een landelijke uitgave te komen. Maar vrij snel wordt teleurgesteld afgehaakt.

G. Stuurman,
Zaans Groen,
Januari 1945

Terug naar het briefje van Klaas Woudt aan Chris. Er is dus eerder al een lithografische steen in Westzaan afgeleverd die Klaas wil ophalen en hij is, *wanneer u dat wenst*, graag bereid wederom een steen mee te nemen. Het is maar zeer de vraag of Chris een tekening op deze steen heeft gemaakt. Kort na de bevrijding verschijnt het vierde en laatste nummer van *Zaans Groen*. Dus van een tweede steen zal het niet zijn gekomen. En zou Chris hebben meegewerkt aan een expositie bij Van Aten in de Westzijde? Er is geen documentatie van, dus dat blijft gissen. Voor de hand ligt het echter niet.

Klaas, die in 2012 overlijdt, wordt na de oorlog een bekende uitgever, boekdrukker en publicist. Hij staat aan de wieg van de *Encyclopedie van de Zaanstreek* en geeft talloze le-

zingen over de streektaal. In 1984 wordt hij onderscheiden met de Cultuurprijs van de gemeente Zaanstad.

En tot slot drukkerij Heijnis & Schipper? Daar draaien de drukpersen nog elke dag, nu vanuit een vestiging in Amsterdam.

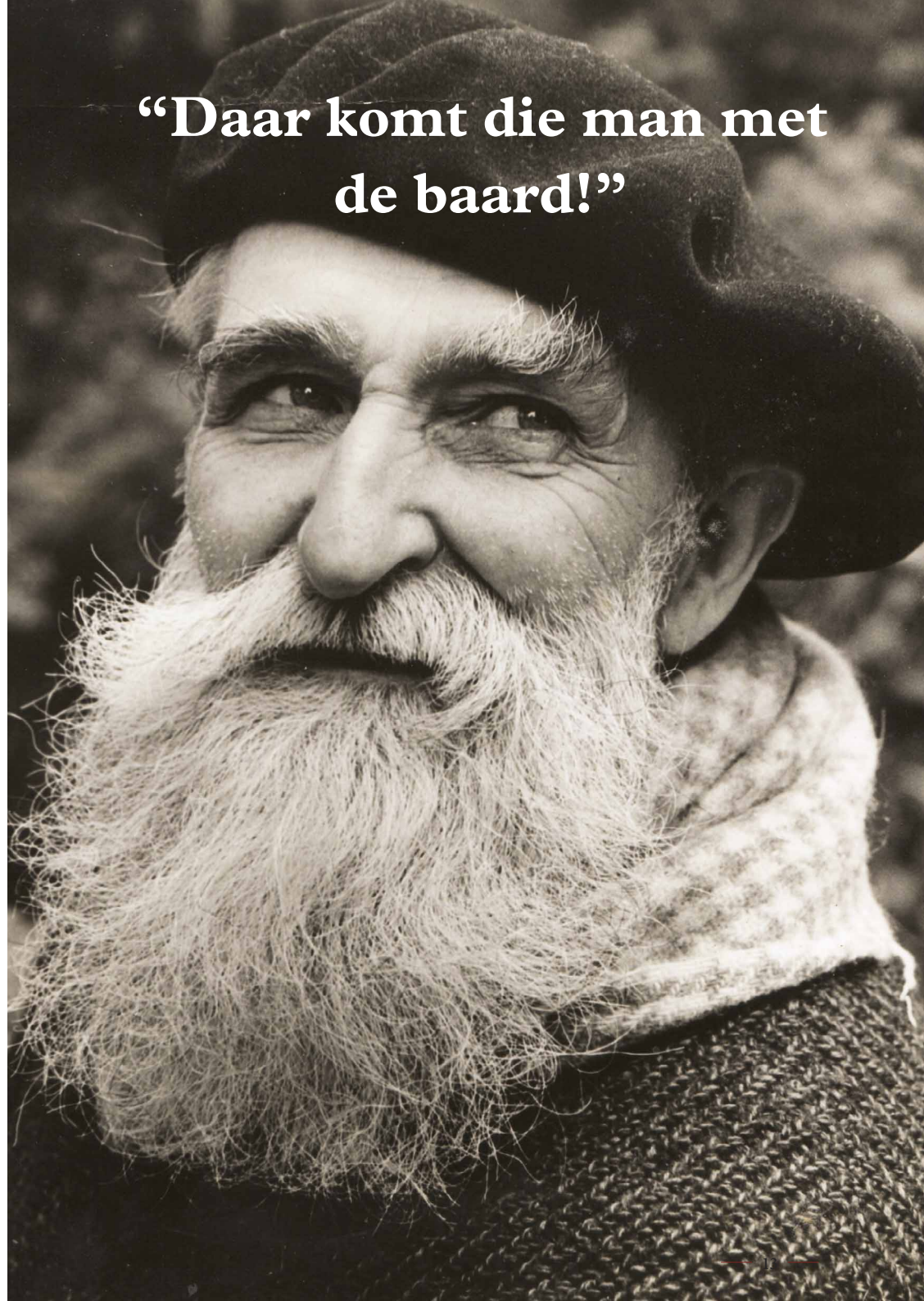
Bronnen:

Zaans Groen 1944-1945, mooie dingen in een lelijke tijd, Annemieke Woudt

Het ondergronds verwachten. Schrijvers en tijdschriften tussen 1941 en 1945, Piet Calis

(Het boek *Zaans Groen 1944-1945, mooie dingen in een lelijke tijd* kan worden verkregen via uitgeverij-noord-holland.nl. In het boek zijn ook de vier uitgaven van *Zaans Groen* volledig afgebeeld.)

“Daar komt die man met de baard!”

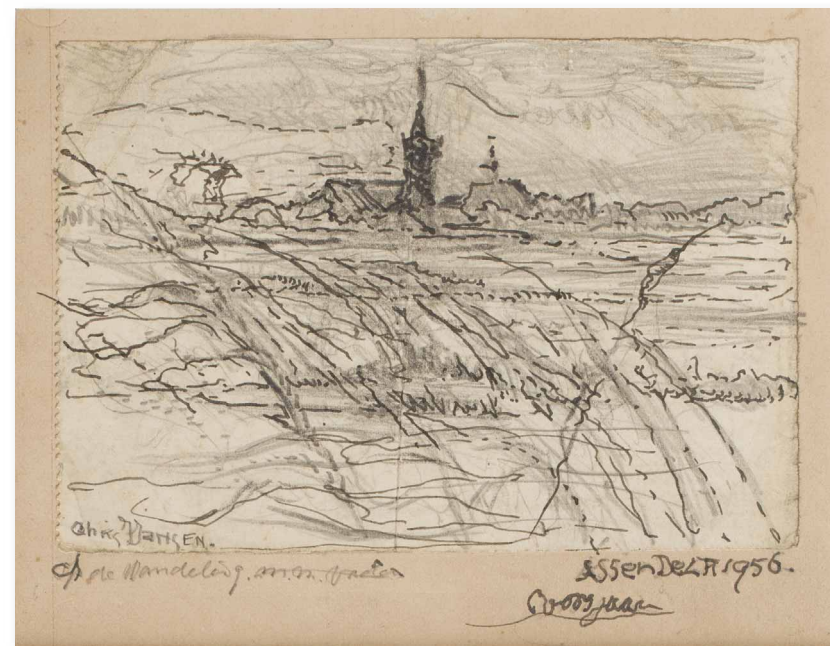

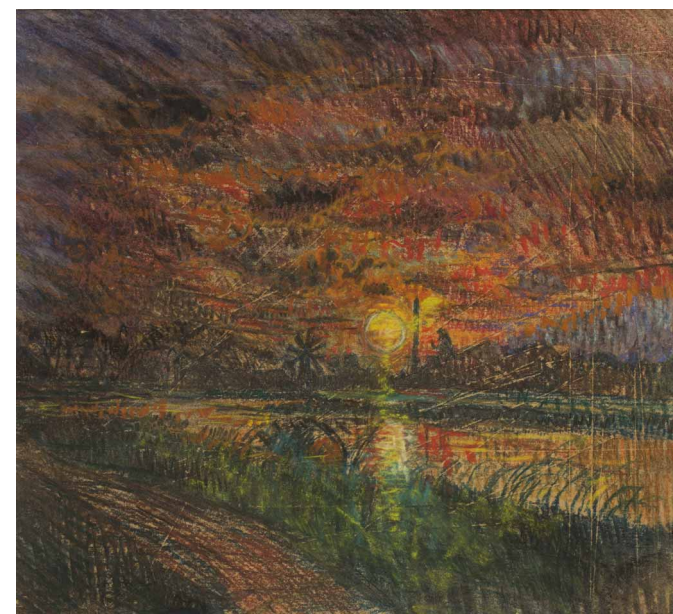
Chris Jansen, Gezicht op Assendelft

Iedereen heeft ze wel. Jeugdherinneringen die in het geheugen zijn gegrift. Met 'beeld en geluid' lijkt het alsof het iets van gisteren was. Mevrouw Fré Bleeker heeft zo'n herinnering aan een man met een lange baard. Uitkijkend over de Veenpolderdijk in Assendelft zag ze hem als jong meisje in de jaren 1950 meer dan eens komen aanwandelen. De weg was toen nog onverhard, het stof waaide op. *Mama, die man met de baard komt eraan!* Het was Willem Jansen, samen met zoon Chris aan de wandel. Een stoel uit de woonkamer werd alvast in het kleine kruidenierswinkeltje van moeder neergezet. Klaar voor Willem

om de benen even de rust te geven. Voor beiden bestelde Willem dan Joy sinas, in het bolle flesje met een rietje erbij. Het gezin Bleeker, moeder en vier kinderen, woonde op nummer 10. Vader overleed toen mevrouw Bleeker nog jong was.

Chris Jansen, *Op de wandeling m. m. vader*, Assendelft voorjaar 1956

Chris Jansen, *Langs de Delft*. In de achtergrond de schoorsteenpijp van de CMC melkfabriek

Chris Jansen, "Herrinnering aan de wandeling met Joop langs de Delft", 19 mei 1959

Het voorste deel van het woonhuis werd als kleine kruidenierswinkel ingericht om zo wat bij te verdienen. Bestellingen in de omgeving werden door moeder op een Sparta bromfiets met een flinke mand voorop thuisbezorgd. Het was rustig daar in het kleine woonbuurtje aan de Veenpolderdijk, vlak bij de Zaandammerweg. Buiten op straat werd gespeeld. Bij goed weer werd er in de Delft, waar eerder ook een zwembad was, gezwommen. 's Winters werd er met een koek-en-zopie kraam chocolademelk en snoepgoed verkocht.

Het kunstenaarsduo vertrok weer, linksaf de Zaandammerweg op. Bij de provinciale weg

(nu de N246) werd de keuze gemaakt, wederom links richting de Nauernasche Vaart of nog iets door. Langs Nauerna, de brug met het sluisje over en dan naar links de Vaartdijk op, vlak langs de vaart. Richting toen nog de fabriek van Molenaar's Kindermeel en dan bijna thuis.

Een flinke wandeling. Maar er werd niet alleen voor een flesje Joy bij het winkeltje van Bleeker gestopt. Er werd wel vaker even gepauzeerd; voor een mooi plekje in het gras in de berm. De tekenspullen erbij en een landelijk tafereel werd losjes vastgelegd. En zo zullen de Jansens daar langs de Veenpolderdijk menigmaal hebben gezeten.

Veenpolderdijk 10, 1950 Vrouwke Dijkstra-Smit, had hier een klein kruidenierswinkeltje.

Veenpolderdijk 10, ijsbaan op de Delft op 14 maart 1963, de koek en Zopie van achter de tafel Freetje Dijkstra, Antje Dijkstra en Vrouwke Dijkstra-Smit.

Chris Jansen, Assendelft op een 'buige' middag, vanaf de Delft 1954

Een poetsbeurt voor Chris

Naast vader Willem kijkt ook het bronzen borstbeeld van Chris vanuit het *Jansenplantsoen* uit op de drukte van de Kerkbuurt en Watermolenstraat in Westzaan.

Begin juni nam beeldhouwer Kees Koeman zijn Chris-beeld onderhanden en is het zo goed als egaal zwarte patina zorgvuldig terug gepoest. Na het aanbrengen van een verdunde waslaag mag het resultaat worden gezien. Het beeld heeft door de behandeling duidelijk een meer diepere en warmere kleur gekregen.

Het is een belangrijke afwerking: het patineren van een brons. Het geeft kleur en glans. Het vormen van een natuurlijke patinalaag

kan tientallen jaren duren. Dit proces van oxideren kan worden versneld door het brons met chemicaliën te bewerken waardoor het reageert. Dit kan zowel koud als warm gebeuren. Bij de warme methode worden op een verhit brons chemicaliën aangebracht. Door de hoge temperatuur reageert het brons direct hierop en ontstaat een (kleur)laagje. Verschillende chemicaliën geven elk een eigen effect. Vervolgens wordt met een waslaag een glans aangebracht.

Met dank aan Kees staat Chris er weer mooi bij!

Voor meer informatie over Kees en zijn werk: keeskoeman-bronzenbeelden.nl.

Schilderlessen

Van Het Hemeltje naar de sterren

Willem Jansen heeft een omvangrijk oeuvre nagelaten. Of het nu gaat om schilderijen, aquarellen, tekeningen of etsen; dag in dag uit wordt er gewerkt. Begrijpelijk ook; er moet immers een gezin worden onderhouden. Vele uren worden dan ook in het atelier doorgebracht, zoals in Westzaan op zolder. Het Hemeltje.

Samen met zoon Chris is Willem in die tijd een bekende verschijning in de Zaanstreek, veelal wandelend onderweg met teken- en schildersmateriaal. Chris in de schaduw van zijn vader. Onderweg naar een klant om te proberen een schilderij te slijten of ergens een Zaans tafereeltje vast te leggen. De drukte langs de Zaan met de fabrieken, het authentieke woonbuurtje Haaldersbroek, de Gortershoeck, de Hemmes of gewoon op zoek naar de rust in het Westzijderveld. Of Westzaan met een wandeling door de Middelfeld richting de Delft bij Assendelft voor een rondje wandelen over de Veenpolderdijk. Vaak wordt er onderweg even gestopt om met potlood, balpen of gewoon wat aquarelverf een snelle schets te maken. Evenzo vaak verdwijnen deze thuis in het atelier anoniem in de mappen, soms is zo'n werkje de inspiratie voor een meesterlijk olieverfschilderij.

Schilderlessen

Schilderlessen geven doet Willem ook; het was ook onderdeel van zijn opleiding. In de vaak lastige financiële tijden geeft dit een enig re-

gelmatig inkomen; vermoedelijk voor Willem ook een hele belangrijke reden om het te doen. Kort na de Eerste Wereldoorlog verruult het gezin Jansen Amsterdam voor de Zaanstreek en betreft een woning aan de Krommenierweg in Wormerveer. Het waren tijden van flinke tegenstellingen: enerzijds de waardering en erkenning voor de jonge kunstenaar. Anderzijds de steeds terugkerende geldzorgen, de moeite om in de weinig kunstminnende Zaanstreek kunst aan de man te brengen en het gezin met, naast oudste zoon Wim, de tweeling Joop en Chris die door hun beperking veel aandacht behoeven.

—De kunstschilders Cornelis Koning en Willem Jansen te Koog aan de Zaan, houden eene tentoonstelling van schilderijen en tekeningen in het gebouw „Heystee”, Heerengracht 545—549 Amsterdam, van 1—18 April a.s.

In april 1922 exposeert Jansen samen met zijn vriend Cornelis Koning in een expositieruimte van de prestigieuze tegelhandel Heystee aan de Herengracht in Amsterdam. Hun werk wordt alomtorend geprezen en beiden worden als veelbelovende jonge kunstenaars van nationaal belang gezien. Een maand later exposeert Willem bij de vereniging “Ons Huis” aan de Zaanweg in Wormerveer. Hierover wordt in een recensie geschreven dat het lijkt alsof de expositie een museum betreft. Nog in hetzelfde jaar kocht Koningin Wilhelmina een schilderij en ook een ets van Willem aan.

Eerder in dat jaar wordt geadverteerd voor een Teekenclub onder leiding van Willem Jansen. Jansen geeft dan al les aan B. Snijder die in Krommenie woont, op loopafstand van Jansen.

Een briefje van Willem aan zijn leerling van 18 januari 1922 geeft een inkijkje in de zorgen, de precaire omstandigheden:

Wormerveer, 20 Januari 1922

Geachte heer Snijder,

Tot m'n grote spijt vond ik u heden niet thuis maar, enfin ik kan het ook wel op deze manier aan u vragen.

Wilt u mij een zeer groot genoegen doen en mij een maand lesgeld vooruitbetalen. Ik heb van deze week heel veel strop met verkoop aangaande mijn werk. Hoopende dit voor u geen bezwaar zal maken.

Met vriendelijke groet en voorlopig mijn dank.

Hoogachtend,

Uw Willem Jansen

P.S. breng u het dan zondag dus morgen mede

De lessen werden gegeven in een lokaal van buurt- en speeltuinvereniging Ons Aller Belang, aan het begin van 't Kalf in Zaandam. Leermeester Willem kwam hiervoor lopend uit Wormerveer. De lessen werden bezocht door onder meer Remmet Ouwéjan, Willem Wijnands, Piet Molenaar, Jan de Boer en Cees Dekker.

Een aantal maanden later, op 7 juli 1922 stuurt Willem zijn leerling een briefkaart. Ook deze schetst problemen, dit keer geen financiële. Willem schrijft:

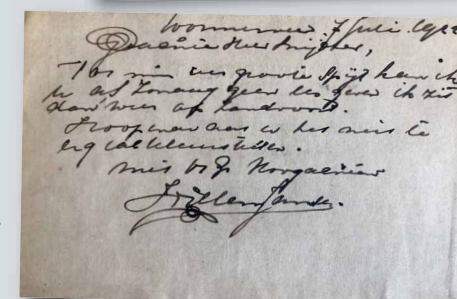
Wormerveer, 7 Juli 1922

Geachte heer Snijder,

Tot mijn zeer groote spijt kan ik u as zondag geen les geven. Ik zit dan weer op Zandvoort. Hoopende dat het u niet te erg zal teleurstellen.

met vr. gr. Hoogachtend,

Willem Jansen

Naar de reden van Zandvoort is het gissen. Het is in ieder geval niet de eerste keer. Het kan toch worden uitgesloten dat Willem de leerling afmeldt en daar voor het plezier naartoe gaat? Die dagen is het ook kil zomerweer en zeker geen temperaturen om met plezier op het strand te vertoeven. Het is ook een trouwe leerling die maanden eerder is gevraagd om een maand lesgeld vooruit te betalen. En het lesgeld zal in het huishouden nog steeds goed van pas komen.

Zoon Joop heeft gedurende zijn leven langere perioden in psychiatrisch ziekenhuis Meer en Berg in Santpoort doorgebracht. Ook Chris is daar wel opgenomen geweest. Zou Willem hierop doelen? Combineert hij een bezoek aan Santpoort met een frisse zee-wind in Zandvoort? Zou dit bij de tweeling al op zo'n jonge leeftijd, beiden waren toen vier jaar oud, tot opname hebben geleid? Het blijft onduidelijk.

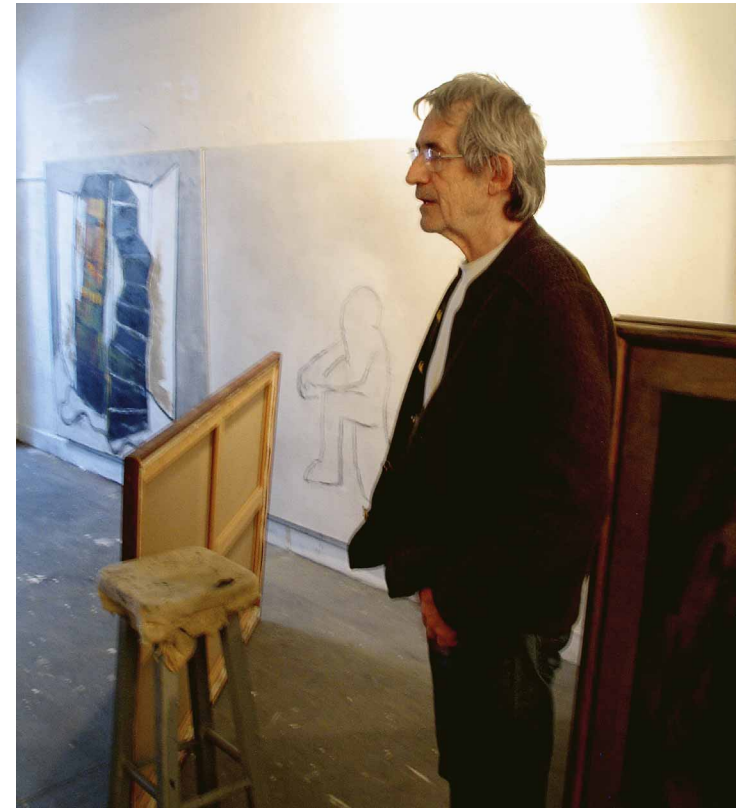
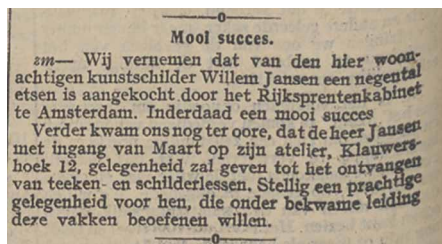
Op 8 december 1922 stuurt Willem vanuit Amsterdam een telegram naar Snijder: *Kan onmogelijk komen, Willem Jansen*. Een telegram, op het laatste moment dus, wat speelt er plots op? Snijder is dus wel een trouwe leerling die in ieder geval het gehele jaar 1922 bij Willem in de leer is.

Een andere leerling in die tijd is Jan de Boer (1892 – 1988). *Word maar geen schilder. Leer maar een vak*. Die goede raad krijgt De Boer als jongeling te horen van leermeester Willem. Er is goed geluisterd en De Boer kiest ervoor huisschilder te worden. In zijn vrije tijd blijft hij ook als kunstschilder actief, werkend in een goed herkenbare sobere opzet en een somber palet. Gedempte grijze en bruine tinten hebben daarbij zijn voorkeur, evenals

winterse en avondlijke landschappen waarin boerderijen en bomen een sfeer van verlatenheid en leegheid oproepen.

Ook Cees Dekker (1900 – 1990) is een van de leerlingen die de Krommenierweg bezoekt. In 1923 wordt hij de eerste vormgever in vast dienstverband bij Verkade en werkt daar bijna veertig jaar. Zijn bijdrage aan het Verkade-gezicht met talloze ontwerpen voor affiches, verpakkingen en reclame-uitingen is dan ook indrukwekkend.

Op 3 maart 1932 betreft het gezin Jansen de woonruimte Klauwershoek 12 in Zaandam met de mogelijkheid om leerlingen in het atelier te ontvangen. Al een maand later plaatst Willem, op 9 april 1932, een advertentie in *De Zaanlander* waarin hij *Teeken- en schilderlessen* aanbiedt tegen *billijke condities*. Met *stemhebbend lid Sint Lucas* benadrukt hij zijn kundigheid. In dezelfde periode wordt in de krant als *Mooi succes* aandacht besteed aan het feit dat Jansen negen etsen heeft verkocht aan het Rijksprentenkabinet. Een duidelijke waardering voor zijn grafische werk. Maar ook nu weer is er een keerzijde met financiële zorgen: voordat de Klauwershoek kan worden betrokken woont het gezin met drie kinderen bijna een jaar in bij de familie Venema in Westzaan. En ook in de Klauwershoek mag de rust niet worden gevonden. Alweer een jaar later wordt verhuisd naar de Botenmakersstraat in Zaandam.

Simon Posthuma

Een bijzondere leerling in de jaren 1950

Polak & Schwarz is in die jaren een essence-fabriek op de hoek Provincialeweg en de Stationsstraat in Zaandam. Simon Posthuma is vijftien jaar als hij daar aan de slag gaat. Elke dag geniet hij van de zweem van parfum wanneer hij daar 's ochtends door de poort loopt. Hij begint als manusje-van-alles in de spoelerij. Al vrij snel wordt hij overgeplaatst om oneindige rijen kleine flesjes te kurken. Uiteindelijk belandt Simon als jongste bediende op het laboratorium. Maar hij is an-

ders dan de anderen. Op zijn plek daar in de fabriek lijkt hij niet. Nozemachtig gekleed met een grote belangstelling voor mode. Op een dag wordt hij, eerst tot zijn schrik, bij de directeur geroepen, die met bewondering zijn gedichten in het personeelsblad had gelezen. *Wat wil je met je leven, Simon?* Over het antwoord hoeft Simon niet lang na te denken: *Ik wil kunstschilder worden, meneer.*

In zijn biografie vertelt Posthuma hierover het volgende bijzondere verhaal:

Mijnheer Brummer maakte een uitzonderlijk gebaar waar m'n collega's van opkeken en de andere jongens van mijn leeftijd op de fabriek jaloers op waren; hij gaf me iedere woensdagmiddag vrijaf om schilderlessen te volgen. Dus fietste ik wekelijks over de Provincialeweg langs de weilanden. Wanneer de watertoren van Assendelft in zicht kwam, dan was Westzaan nabij, een mooier stukje Zaanstreek. In Westzaan kreeg ik schilderlessen van Willem Jansen. Hij was vermaard in de streek, maar leidde een sober bestaan met vrouw en zoon. Ze woonden in een verweerd, groen, houten boerderijtje waarin de geur van petroleumstel, dat de koffie warm hield of waarop het vlees stond te sudderen, overheerste. Willem was een broodmagere schilder van de oude stempel, een neo-impressionist, precies dertig jaar ouder dan zijn corpulente zoon Chris, ook een schilder. Chris was een beetje simpel, naïef als een kind, maar niettemin kon hij prachtig schilderen (of juist daarom). Meester Willem zag eruit zoals een kunstenaar eruit hoorde te zien: lange grijze baard, haar op één lengte tot op zijn schouders en hij droeg vaak een baret. Hij kon vermakelijk arrogant zijn; een eigenschap niet vreemd aan kunstenaars. Het licht dat door het dakvensters viel, liet de hoeken duister. Claire-obscur. Klassieke muziek klonk op de achtergrond. Hoewel het zeker geen klein atelier was, hadden Willem en Chris tussen alle spullen net genoeg ruimte om met z'n tweeën te schilderen. Centraal in de ruimte stonden twee atelierzels tegenover elkaar waaraan zij rug aan rug werkten. Rondom waren ze ingebouwd

door kasten met tekeningen en schildermaterialen, en allerlei attributen voor stillevens: oude boeken, een doodskop, een balans, vazen, schalen, gedroogde boeketten, beelden en allerhande stoffen. Ik zag olielampen, rollen linnen, flessen met spiritus en blanke schellak waarmee men fixatief vervaardigde, verf, standolie, lijnolie, terpentijn, potten met pigmenten, tafels met stapels schetsen, aquarellen, etsen en pastels, een enorme etspers in de hoek en natuurlijk stonden overal schilderijen tegen de muren. Net als Adriaan (Bosboom, een goede vriend van Simon) noemde meester Willem mij 'Lucien'; als romanticus begreep hij dat. Met mooi weer trokken we het veld in. Dan liepen we het weiland in achter het huis, langs de houten schuur in de mooiste versleten groen dat ik ooit heb gezien, en tekenden of schilderden we de Prinsenhof, de pelmolen, en de sloten die het oude land doorkruisten. Ik denk met affectie terug aan Willem. Zijn liefde voor eenvoudige dingen, zijn aandacht. Hij kon geroerd worden door de herfstkleuren. 'De gouden tientjes hangen weer aan de bomen,' jubelde hij dan. 'We zijn allemaal rijk.' In die tijd dat Willem me schilderlessen gaf, ging ik 's avonds ook naar de Kunstnijverheidsschool in de Gabriel Metsustraat in Amsterdam. Direct na het avondeten fietste ik naar de pont, stak het Noordzeekanaal over, en reed de lange Hemweg af. 's Winters was die rit ijskoud. Het leek onmogelijk, maar vaak had ik tegenwind op de heen- én de terugweg. Vandaar dat ik later vaak de trein nam, alhoewel ik me dat nauwelijks kon veroorloven.

Simon Posthuma met zijn partner Marijke Koger

Later verblijft Posthuma korte tijd in militaire dienst, en blijft er contact met Westzaan:

Willem Jansen schreef me iedere week een brief, direct herkenbaar aan de zwierige kalligrafie op de enveloppe. Dan gaf hij af op alles wat met het leger te maken had en beschreef hij het winterlandschap in Westzaan.

In de loop van 1960 gaat Posthuma nog eens terug naar Westzaan, op bezoek bij zijn oude leermeester:

Ik had de anderen meegenomen naar Westzaan, waar we op bezoek gingen bij mijn voormalige leraar in de schilderkunst. We namen een taxi en lieten de chauffeur zo lang voor de deur wachten. Westzaan lag er nog precies zo bij als in mijn herinnering. Het was een warm weerzien met Willem. Zijn zoon Chris was inmiddels overleden. Willem zag er broos uit. Ik kocht een aquarel waar hij een opdracht op

schreef. Toen hij ons uitliet en de taxi zag die al die tijd had staan wachten, was hij sprakeeloos. Die taxirit wordt nog duurder dan mijn aquarel, moest hij gedacht hebben. Zijn normen en waarden verschoven daar een beetje. Josje (Leeger, in die tijd een zeer vooruitstrevende modeontwerpster) was nogal onder de indruk van Willem. ‘Vijfenzeventig jaar, maar zo ontzettend jong,’ zei ze. ‘Weet je, maar dit was zo’n bijzonder contact tussen zo’n hele ouwe man, die erg vreemd tegenover deze wereld staat, die zo verandert, weet je wel, en ook veel agressie ziet bij onze leeftijdgenoten, en nu met jonge mensen, waar zoveel commentaar op is, gewoon zo’n geweldig contact heeft... het klikte gewoon.’

Als een van de oprichters van het designteam The Fool vergaart Posthuma later grote internationale bekendheid. Een jonge Zaankan-

Album cover:
The Incredible String
Band, 5000 Spirits
or the Layers of
the Onion

ter, die in Het Hemeltje schilderles kreeg van Willem Jansen, die later kleding en platenhoezen ontwerpt en muziekinstrumenten beschildert voor de sterren van onder meer de Beatles, de Hollies en Cream. Posthuma is hiermee duidelijk de meest kleurrijke leerling die Willem ooit heeft begeleid. Is hij daarmee ook de belangrijkste? Nee, dat was natuurlijk zoon Chris. Met alle aandacht en begeleiding laat vader Willem een enorm schilder talent tot bloei komen. Dit met alle beperkingen waarmee Chris had te kampen. Of vermoedelijk, zoals ook Posthuma opmerkt: dankzij deze tekortkomingen kon het ongeremde schilder talent van Chris zijn weg vinden. Willem ziet Chris als zijn kunstbroeder en is trots op hem. Op bepaalde momenten beschouwt de meester zijn leerling zelfs ook wel als de betere kunstschilder. Dat laat zich niet moeilijk verklaren: Chris kan, niet gehinderd door geldzorgen, het moeten schilderen om aan een markt vraag te voldoen en de aandacht voor een moeilijk gezin, in alle artistieke vrijheid puur schilderen wat hem inspireert. Vaak is hem dat op een meesterlijke wijze gelukt.

De door The Fool beschilderde gitaar voor Eric Clapton

Simon Posthuma (1939 – 2020)

Al vroeg raakt Posthuma geboeid door de schilderkunst; hij ontwikkelt zich vervolgens tot een zeer veelzijdig kunstenaar die uiteindelijk wereldberoemd zal worden.

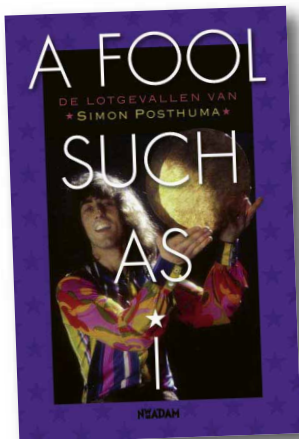
De Zaandammer vestigt zich op jonge leeftijd in Amsterdam, waar hij deel uitmaakt van de kunstenaarsscene in de hoofdstad. In de jaren 1960 belandt Posthuma in Londen en komt in contact met de Beatles en ontwerpt hij samen met zijn partner de kleding en entourage voor *All You Need Is Love*. Enkele jaren later is hij een van de oprichters van het legendarische designteam The Fool. Er wordt geëxperimenteerd met psychedelica en worden er iconische kunstwerken gecreëerd, waaronder een afgewezen hoesontwerp voor *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band* en een ontwerp voor de gevel van de *Apple Shop*. Naast de Beatles wordt ook gewerkt voor muziekbands zoals Cream en de Hollies. Eind jaren 1960 verblijft Posthuma in de Verenigde Staten en wordt opgenomen in de Hollywoodscene en werkt samen met verschillende grootheden in de muziekwereld. Als *Seemon & Marijke* scoort Posthuma in 1971 een muzikale hit met de single *I Saw You*. Eind jaren 1970 keert hij terug naar Nederland en

hervat zijn werk als kunstschilder. Posthuma was de vader van de singer-songwriter Douwe Bob.

In 2008 verschijnt zijn uitgebreide biografie *A fool such as I - de lotgevallen van Simon Posthuma*.

Bronnen:

- A Fool Such as I, de lotgevallen van Simon Posthuma (2008)
- Leven en werk van Willem & Chris Jansen (2007)
- Het onvoltooide leven van Chris Jansen (2018)
- Documentenarchief Willem Jansen Stichting
- Dagblad De Zaanlander, 8 en 18 februari 1922, 22 februari en 9 april 1932
- Dagblad De Zaanstreek, 26 mei 1922

WILLEM JANSEN *Stichting*

't Hemeltje (Abel en Jan Venema)

Jan heeft zich 'r vaak aan gestoord
Dat huis was een en al chaos
Aan de tweeling zat 'n steekje los
Joop zat als kind al in Santpoort

Chris bleef 'n naïef, dik sulletje
In gezelschap zei ie nooit zoveel
Praten deed ie met z'n penseel
Op zolder, in *Pa z'n Hemeltje*....

Kunst knipte ze uit 'n blaadje
't Was 'n bijzonder stel, die twee
Pa was zijn leermeester, maatje

Ging Willem 't Veld in, Chris ging mee!
En Anny?....Anny was 'n kenau
Wat zag Willem toch in die vrouw?

*Peter Smulders, schilder met woorden en gedichten,
geïnspireerd door het werk van de Jansens.*

Wordt u ook donateur van de Willem Jansen Stichting?

Al 50 jaar zet de Willem Jansen Stichting zich in om de aandacht voor het leven en werk van de Zaanse kunstschilders Willem (1892-1969) en zoon Chris Jansen (1918-1961) levend te houden.

Voor slechts €20 per jaar ondersteunt u onze activiteiten om het werk van Willem en Chris Jansen onder de aandacht te houden van een zo breed mogelijk publiek. U ontvangt regelmatig nieuwsbrieven van de Stichting over haar activiteiten, tentoonstellingen en nieuwe ontdekkingen over het leven en werk van beide kunstenaars.

Help ons de Zaanse Kunst levend te houden. De Willem Jansen Stichting krijgt geen subsidie en is volledig afhankelijk van uw enthousiasme en de belangeloze inzet van liefhebbers.

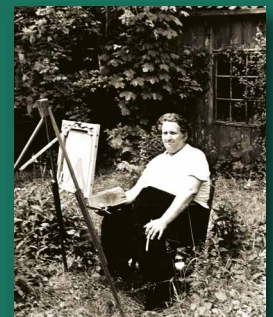
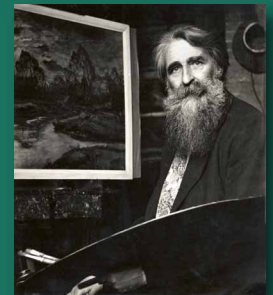
Post- en bezoekadres (na afspraak)

J.J.Allanstraat 287 B, 1551 RG Westzaan

Bankrekening nr. NL52RABO 03701 51 119

E: info@willemjansenstichting.nl

W: willemjansenstichting.nl

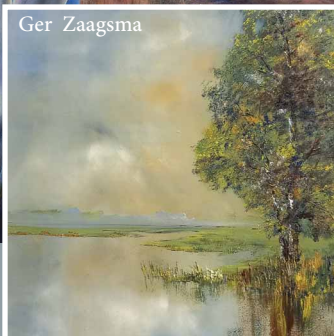
NATUURLIJK NATUUR

Gisèle Vacca

Een expositie van beelden, tekeningen en schilderijen met het thema natuur. Kunst in verschillende prijsklassen, maar wel allemaal betaalbaar. Voor elke huiskamer is er wel iets te vinden!

Expo 7 september t/m 28 december • Dinsdag t/m zaterdag 9 - 17 uur

Ger Zaagsma

Eric van der Aa

staphorsius
kunstgalerie en lijstenmakerij

- taxatie & bemiddeling
- inlijsten & passepartouts
- papier- en olieverfrestauratie
- schoonmaken van schilderijen
- in- en verkoop van schilderijen
- kaarten & grafiek